

foodwatch

Report 2024

GIFVRIJ EUROPA

5 stappen om pesticiden af te schaffen

IMPRINT

Auteur

Annemarie Botzki & Lars Neumeister

Uitgever

Jörg Rohwedder
foodwatch e.V.

Brunnenstraße 181
10119 Berlin, Germany
Tel. +49 (0) 30 / 24 04 76 - 0
Fax +49 (0) 30 / 24 04 76 - 26
Email info@foodwatch.org
www.foodwatch.org

Donatie account

foodwatch e.V.
GLS Gemeinschaftsbank
IBAN DE 5043 0609 6701 0424 6400
BIC GENO DEM 1 GLS

Ontwerp

Agathe Nicolas

Deadline redactie

April 2024

foodwatch®

GIFVRIJ EUROPA

5 stappen om pesticiden af te schaffen

De biodiversiteitscrisis is in een alarmerend tempo verergerd. Ondanks het feit dat **intensivering van de landbouw een van de belangrijkste oorzaken is van het verlies aan biodiversiteit en de achteruitgang van ecosystemen in Europa**,¹ zijn de inspanningen om het gebruik van pesticiden terug te dringen grotendeels mislukt.

Daarentegen is het gebruik van pesticiden in de hele EU sinds de jaren negentig toegenomen,² terwijl de Europese Commissie haar belofte om het gebruik van chemische pesticiden en de gevaarlijkste pesticiden te halveren, heeft laten varen.³

Pesticiden zijn bedacht om in te grijpen in de fundamentele biologische processen van levende organismen en het gebruik van pesticiden wordt in verband gebracht met talloze schadelijke effecten op de menselijke gezondheid. Veel pesticiden waarvan is vastgesteld dat ze waarschijnlijk kankerverwekkend zijn en/of in verband worden gebracht met andere ernstige ziekten, zijn goedgekeurd en op de markt gebracht.⁴

Consumenten in heel Europa worden regelmatig blootgesteld aan residuen van bestrijdingsmiddelen. Uit een nieuwe analyse blijkt dat 37% van alle graanmonsters in de EU, zoals meel en brood, residuen bevatten van 65 verschillende bestrijdingsmiddelen.⁵

Het is duidelijk dat we nu moeten handelen. Nieuwe benaderingen om **het gebruik van pesticiden te stoppen** zijn dringend nodig om hun negatieve effecten op de menselijke gezondheid, het milieu en de biodiversiteit te beteugelen. Dit document schetst in vijf punten hoe we pesticiden geleidelijk kunnen uitbannen door een innovatieve aanpak per gewas.

¹ Pagina 295
www.eea.europa.eu/soer/publications/soer-2020

² Pagina 18
www.foodwatch.org/fileadmin/-INT/pesticides/2022-06-30_Pesticides_Report_foodwatch.pdf

³ www.euractiv.com/section/agriculture-food/news/von-der-leyen-to-withdraw-the-contested-pesticide-regulation

⁴ www.degruyter.com/dXQdocument/doi/10.1515/reveh-2022-0253/pdf

⁵ Rapporteur "Dark Side of Grain"
www.foodwatch.org/fileadmin/-INT/pesticides/2023-10-09_foodwatch_Report_Dark_Side_of_Grain.pdf

1 KIK NAAR INDIVIDUELE GEWASSEN

Door individuele gewassen gedifferentieerd te bekijken, kan een gewasgewijze aanpak helpen om de hoeveelheid gebruikte pesticiden effectief te verminderen zonder de landbouwproductiviteit in gevaar te brengen. Het is belangrijk om te beginnen met de gewassen waar vermindering van pesticiden het gemakkelijkst is. Gelukkig hebben veel van de gewassen die momenteel in Europa worden geteeld de potentie voor pesticidevrije productie met relatief eenvoudige agronomische aanpassingen tegen weinig extra kosten, zoals gewasrotatie en grondbewerking. Hieronder vallen gewassen als graan en maïs, die ook een aanzienlijk deel van het landbouwareaal in de EU uitmaken.

Bestrijdingsmiddelenafhankelijkheid van Frankrijk, Duitsland en Nederland

Frankrijk, Duitsland en Nederland hebben het hoogste verbruik van synthetische bestrijdingsmiddelen in de EU.

Frankrijk staat bovenaan de lijst, met een jaarlijkse verkoop van ongeveer 67.000 ton tussen 2011-2020, dankzij zijn enorme land- en wijnbouw. In Frankrijk is meer dan 50% van de 66,5 miljoen behandelingen met pesticiden gericht op graangewassen, waaronder tarwe, gerst en triticale.

De jaarlijkse verkoop in Duitsland varieert van 28.000 tot 35.000 ton sinds 1995. Tarwe en gerst alleen al zijn goed voor 45% van het pesticidegebruik in Duitsland en meer dan 60% van het behandelde areaal.

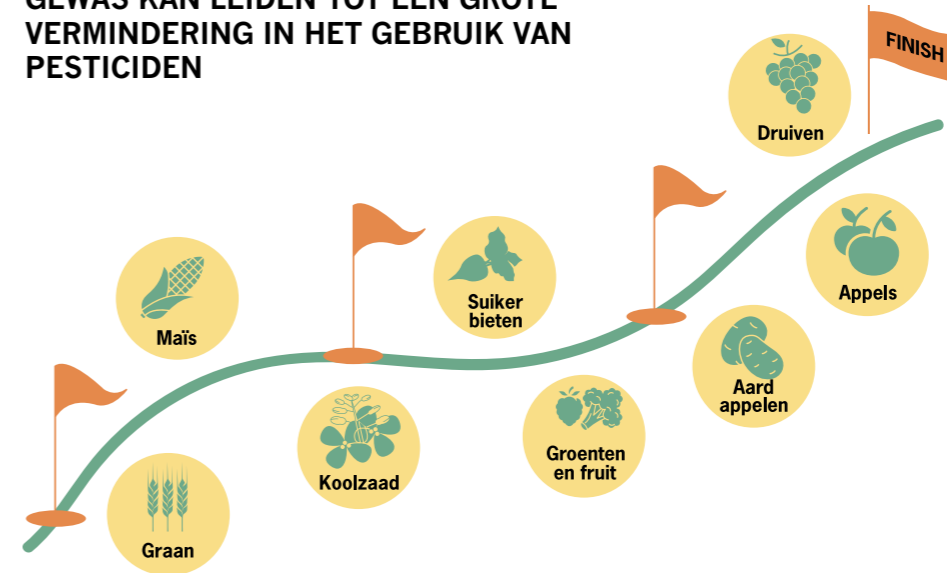
Nederland, met zijn vochtige klimaat en dichte gespecialiseerde teelten, heeft het hoogste pesticidegebruik per hectare. Door de specialisatie in gewassen zoals bloemen en aardappelen, dragen wintertarwe en zomergerst bij aan minder dan 7% van het pesticidegebruik.

2 BEGIN MET HET GEMAKKELIJKSTE EN GROOTSTE GEWAS

Ongeveer 50 procent van het Europese akkerland is bestemd voor de graanteelt.⁶ De grootste oppervlakten zijn gewijd aan winter tarwe en maïs. Granen zijn een van de grootste "verbruikers" van pesticiden in de Europese Unie: In Duitsland zijn tarwe en gerst alleen al goed voor 45% van het pesticidengebruik, in Denemarken vormen granen ongeveer 67% van het pesticidengebruik en in Frankrijk is ongeveer 50% van de pesticidenbehandelingen gericht op granen zoals tarwe, gerst en triticale.⁷

Als we met deze gewassen beginnen, lijkt het pad naar het uitfaseren van pesticiden heel goed begaanbaar. Dit betekent dat niet alle boeren onmiddellijk al hun pesticidengebruik hoeven te verminderen. Boeren die druiven en appels telen zouden een langere overgangperiode nodig hebben, omdat deze gewassen grotere uitdagingen kennen vanwege specifieke plagen of ziekten. Maar zelfs deze gewassen kunnen geleidelijk overgaan op pesticidevrije productie. Dit kan worden bereikt door gericht onderzoek en de implementatie van alternatieve strategieën voor plaagbestrijding.

HET UITFASERINGSPLAN PER GEWAS KAN LEIDEN TOT EEN GROTE VERMINDERING IN HET GEBRUIK VAN PESTICIDEN

Een plan per gewas biedt een duidelijke routekaart met specifieke doelstellingen, mijlpalen en acties om het gebruik van pesticiden geleidelijk uit te bannen. Door te focussen op individuele gewassen, (te beginnen met granen), en gerichte aanvullende maatregelen toe te passen, (zoals een pesticidenbelasting), wordt de overgang naar pesticidevrije landbouw mogelijk.

⁶ Ongeveer 52,4 miljoen hectare in 2020:
https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/APRO_CPNH1/default/table?lang=en

⁷ Pagina 17:
www.foodwatch.org/fileadmin/-INT/pesticides/2023-10-09_foodwatch_Report_Dark_Side_of_Grain.pdf

3 SPECIFIEKE MAATREGELLEN IMPLEMENTEREN

MAATREGELLEN OP DE VELDEN

Door specifieke maatregelen te nemen voor elk gewas, zoals het optimaliseren van de gewasrotatie, het stimuleren van natuurlijke vijanden en het gebruik van resistente variaties, kan het gebruik van pesticiden aanzienlijk worden verminderd of zelfs worden geëlimineerd.

Optimaliseren
van gewasrotatie

Natuurlijke
vijanden

Resistente
variaties

WIST JE DAT?

De juiste gewasrotatie kan de behoefte aan pesticiden tot nul reduceren, zoals wetenschappelijke experimenten aantonen.

"We hebben een tweejarige teelt van klavergras in biologische en conventionele landbouw getest. Resultaat: we hadden geen pesticiden meer nodig! In plaats daarvan: koolstofopslag, stikstof uit de lucht, CO₂-uitstoot bijna nul. En: klavergras is een voedergewas dat eiwitten

levert - vaarwel geïmporteerde soja. We hebben de federale overheid voorgesteld om grasklaver op te nemen in de biologische regels voor alle boeren - tot nu toe zonder succes"

**Friedhelm Taube, landbouwonderzoeker,
Universiteit van Kiel.⁸**

⁸ <https://table.media/berlin/news/agrarwende-die-kanzlerpartei-faellt-voellig-aus-2/>

POLITIEKE MAATREGELEN

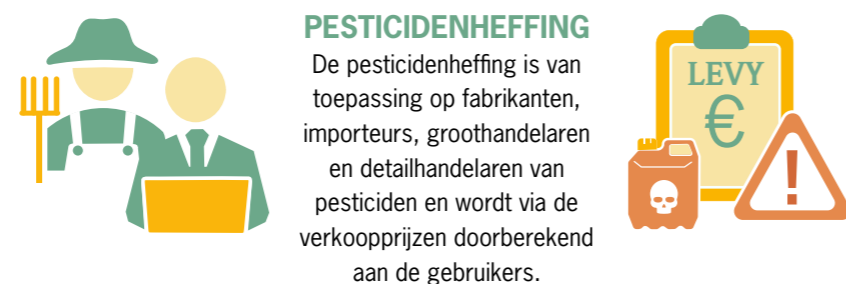
Risico gebaseerde belasting op pesticiden

Een urgente politieke stap is een **EU-brede invoering van een belasting op de verkoop van pesticiden, gegradeerd naar toxiciteit en werkzaamheid**. Dit kan pesticiden effectief terugdringen wanneer schadelijke stoffen zwaarder worden belast dan minder giftige. Het Helmholtz Centre for Environmental Research heeft een voorstel ontwikkeld voor effectieve belasting. Het concept stelt een basisheffing van 20 euro voor bij de maximaal toegestane toepassingsdosis per hectare en per jaar, die vervolgens wordt vermenigvuldigd met een risico-gebaseerde factor voor de menselijke toxiciteit van de aanwezige werkzame stoffen (zie figuur 1).

Figuur 1:

CONCEPT VOOR EEN RISICOGEBASEERDE PESTICIDENHEFFING

Een pesticidenheffing is een goede manier om het beginsel dat de vervuiler betaalt effectief toe te passen en duurzaam gedrag bij producenten, gebruikers en consumenten te bevorderen.

Heffing per kg of liter bestrijdingsmiddel =
20 EUR x Risicofactor voor de menselijke gezondheid
x 1,5 tot 4 bijkomende risicofactoren

- 20€ max. toepassingsdosis/hectare zoals gespecificeerd in de toelatingsprocedure voor gewasbeschermingsmiddelen
- Gezondheidsrisico's voor gebruikers en bewoners of consumenten van landbouwproducten
- + 50% Vervangingskandidaten
+ 300% Huis- en volkstuintuinen
+50% Herbiciden en insecticiden

Figuur 1: Concept van het Helmholtz Centre for Environmental Research voor een risicogebaseerde heffing op gewasbeschermingsmiddelen.

Denemarken is een voorbeeld van hoe een belastingstelsel voor pesticiden in de praktijk heeft gewerkt. Medio 2013 voerde de Deense regering een belastinghervorming door op basis van de toxiciteit en het milieugedrag van bestrijdingsmiddelen. Als gevolg daarvan hebben boeren zeer giftige pesticiden vervangen door minder giftige pesticiden. De hoeveelheden verkochte pesticiden daalden aanzienlijk.

Het invoeren van een pesticidenbelasting op nationaal niveau is één optie, maar een geharmoniseerd systeem in de hele EU zal zorgen voor een gelijk speelveld en heeft een groter effect. De Europese Commissie heeft hier de autoriteit voor en kan de specifieke details vaststellen, zoals blijkt uit bestaande richtlijnen, zoals de richtlijn energiebelasting en de richtlijn tabaksaccijnzen.

Hervorming van de huidige toelatingsprocedure voor pesticiden

Wat verder nodig is, is een hervorming van de huidige toelatingspraktijk voor pesticiden. Het huidige systeem is te zwak. De toelating van elk derde bestrijdingsmiddel in de EU is al lang verlopen, maar de producten worden nog steeds op grote schaal gespoten: Europa blijft de toelating verlengen zonder een nieuwe risicobeoordeling.⁹ Alle toelatingen voor pesticiden moeten echter worden getoetst op hun absolute noodzaak en schadelijkheid.

⁹ Zoals uit onderzoek van foodwatch blijkt, is de toelating van 135 van de 455 pesticiden die momenteel in de EU zijn toegelaten, feitelijk verlopen. Desondanks zijn ze herhaaldelijk verlengd, soms jarenlang, zonder dat de EFSA een nieuwe veiligheidsbeoordeling heeft afgerond." Verwijzing: www.foodwatch.org/en/glyphosate-just-the-tip-of-the-iceberg-30-percent-of-all-pesticides-are-approved-by-extension-without-new-risk-assessment.

4 MAAK PESTICIDEVRIJ TOT DE NIEUWE NORM

Supermarkten beslissen welke producten ze aanbieden en hebben dus een grote invloed op wat de leveranciers produceren. Detailhandelaren moeten het probleem van het gebruik van pesticiden in graanproducten dan ook aanpakken.

Uit een analyse van 20 supermarktketens in Duitsland, Frankrijk, Nederland blijkt dat supermarkten vaak etiketten en programma's promoten die te maken hebben met biodiversiteit en duurzaamheid, maar geen strategie hebben om pesticiden te verminderen en geleidelijk uit te bannen die ook de graanproductie omvat.¹⁰

foodwatch roept supermarkten op om:

- De schappen te vullen met producten die zonder gif zijn gemaakt.
- Een concrete (inkoop)strategie hiervoor te ontwikkelen met prioriteit voor graanproducten. Betrek het hele assortiment, van huismerk tot A-merk.
- Consumenten inzicht te geven in de voortgang. Rapporteer over ontwikkelingen in het assortiment. Deel cijfers van pesticidengebruik bij de teelt.

¹⁰ www.foodwatch.org/de/supermarkt-ranking-was-bringen-die-umweltversprechen-von-aldi-rewe-co

5 GOEDE PRAKTIJKEN UITBREIDEN

Bestrijdingsmiddelenvrije graanproductie is mogelijk en gebeurt al in Europa.

- Retailer Migros in Zwitserland promoot pesticidevrije productie met verschillende projecten in samenwerking met de Zwitserse vereniging van geïntegreerde producerende boeren (Ip-Suisse). Jowa, de bakkerij van Migros, is de grootste inkoper van graan in Zwitserland en verwerkt jaarlijks in totaal 85.000 ton graan van Ip Suisse producenten.¹¹
- Een ander voorbeeld van pesticidevrij brood is de bakkerij Maurer, gevestigd in Duitsland, die zichzelf heeft opgeworpen als pionier in het promoten van duurzame en pesticidevrije landbouw.¹² De bakkerij verbouwt meer dan 900.000 vierkante meter akkerland in het Rems-Murr district zonder pesticiden, genetische manipulatie en groeiregulatoren.
- Een ander interessant voorbeeld is Brocéliande,¹³ een coöperatie van meer dan 200 fokkers in het westen van Frankrijk. Ze bieden onder andere eieren aan van kippen die zijn gevoerd met pesticidevrije granen.

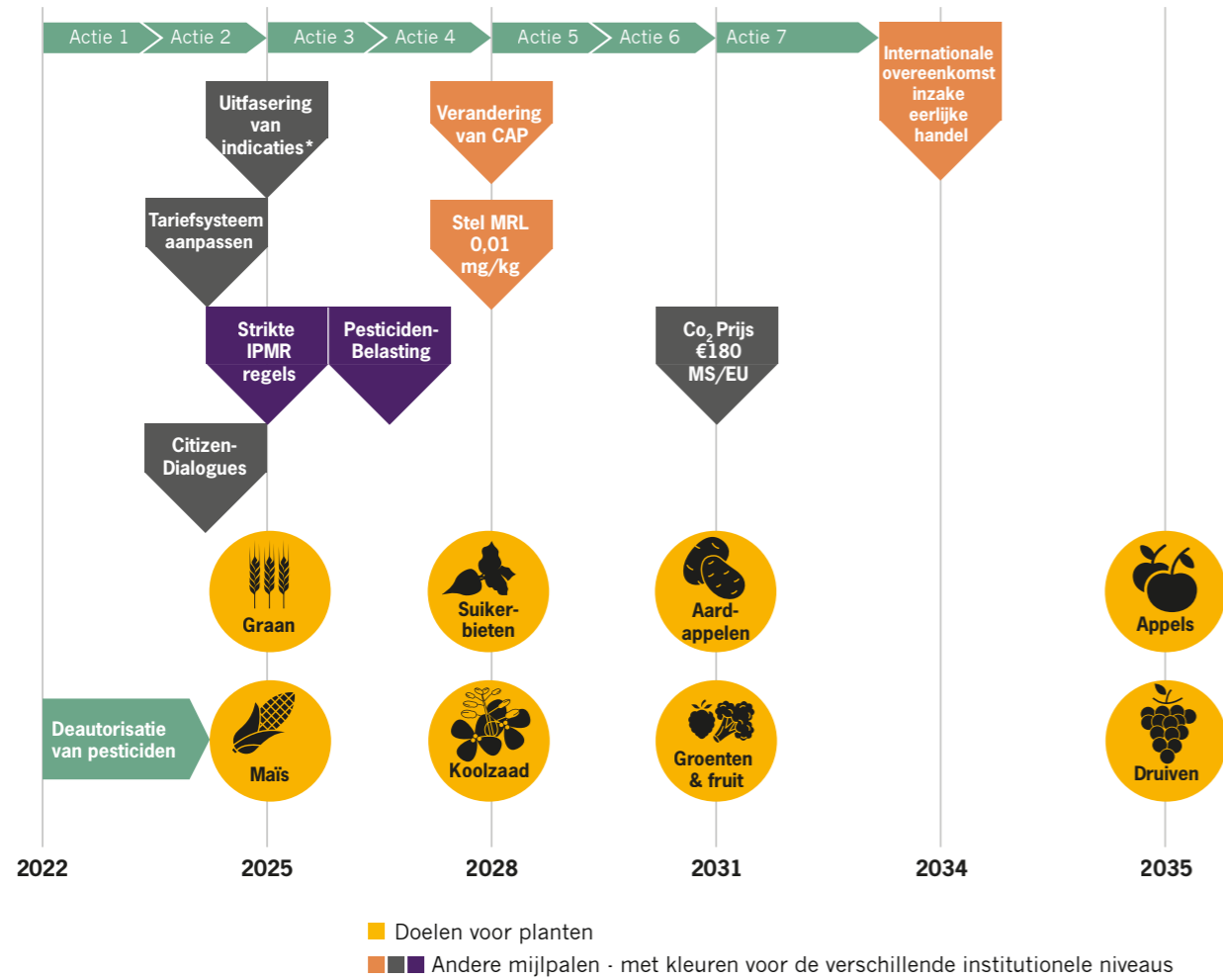
¹¹ <https://corporate.migros.ch/de/nachhaltigkeit/nachhaltige-produkte/unsere-fortschritte/getreide-huelsenfruechte/brot.html>

¹² <https://baecker-maurer.de/maurerkorn/>

¹³ <https://www.broceliande.fr/fr/12-%C5%92ufs-poule-plein-air.html>

TIJDSHEMA VOOR DE UITFASERING VAN PESTICIDEN PER GEWAS

Een einde aan het gebruik van pesticiden in de EU is mogelijk, maar er is een andere aanpak nodig. Een strategie per gewas zou een manier zijn om eerst de meest pesticide-intensieve en meest geteelde gewassen aan te pakken. De lessen van deze eerste stap zullen het pad vrij maken voor de volgende gewassen. Alle actoren, zowel op de markt als op beleidsniveau, moeten actie ondernemen om te zorgen voor een snelle verandering en een pesticidenvrij Europa in 2035.

foodwatch e. V. • Brunnenstraße 181 • 10119 Berlin • Phone +49 (0) 30 / 24 04 76 - 0
Fax +49 (0) 30 / 24 04 76 - 26 • E-Mail info@foodwatch.org • www.foodwatch.org